

De barn som får vård och stöd att börja om sina liv i Sverige önskar ofta att de kan klara utbildningen till läkare, psykologer eller advokater. De tänker sig en framtid inom vården och rättsväsendet. Kanske för att de har sett bristerna i hemlandet eller för att de har känt sig sedda och förstådda av vuxna i det nya samhället och identifierat sig med dem. Dessa barn kommer att föra sina berättelser vidare och kämpa för fred, oavsett var de kommer att leva i framtiden.

De barn som ingen ser och som inte får hjälp med att hitta trygghet och hopp om framtiden riskerar att svämmas över av hat och hämndkänslor och blir kanske drivande krafter bakom nya väpnade konflikter som leder till ännu fler flyktingar.

Litteratur

- Ayotte, W., *Separated Children Coming to Western Europe*, Save the Children 2000.
- Godani, G., *Till en pedagog från en psykolog. Om traumatiserade barn i undervisningen*. Stockholm 2004.
- Juhlén, K., *Barns egna asylskäl*, Rapport Rädsla Barnen 2003.
- Migrationsverket, *Barn i utlänningsärenden*, Norrköping 2001.
- Proposition 1989/90:107: *Godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter*.
- Utlänningslagen (1989:529)
- Utlänningsförordningen (1989:547)
- Utrikesdepartementet, *Mänskliga rättigheter: konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm 2002.
- Westin, S., *Flyktningboken, Från Duvenåla till Fort Europa*, Stockholm 2002.

Barnkrigare – ett nutida fenomen?

Suante Folin

De nya krigen

Fram till 30-åriga krigets slut var krigen i Europa mest härjnings- tag, där ingen större skillnad gjordes mellan soldater och civilbefolkning. Efter Westfaliska freden kom det "normala" kriget mellan suveräna, välorganiserade stater med klara krigsmål. De utkämpades enligt fastställda regler av hårt disciplinerade arméer och med mesta möjliga förskonande av civilbefolkningen. Kriget var väldefinierat: krigsförklaring – fälttåg – fredsfördrag.

De "nya krigen" grasserar i ett bälte som sträcker sig från Sydstasien över Centralasien, Mellanöstern, Afrika och Sydamerika. Deras grogrund är stater i upplösning. Många stater som skapades vid kolonialväldens fall existerar mer på kartan än i verkligheten. Ofta styrs de av en diktator och hans korrumperade kumpaner – "kleptokrati" – med en träffande term. Regeringen kontrollerar bara de större städerna med omgivningar. Resten av landet behärskas av lokala potentater, gerillaledare eller krigsherrar. Sedan 20 år har norra Uganda och södra Sudan härjats av kaotiska inbördeskrig, opåverkade av regeringstruppernas tafatta insatser. Bushkriget i Angola fortsatte tills förödelsen tvingade fram ett slut.

Konflikter av den här typen tillåts pågå i evigheter eftersom stormakterna efter kalla krigets slut sällan har något intresse att ingripa. Påtvingade vapenvilor kan utnyttjas till uppladdning som förlänger krigen. Om FN och TV intresserar sig för civilbefolkningens misär strömmar fristående hjälporganisationer till. När mat, mediciner och andra nyttigheter skall delas ut samlas massor av flyktingar i lägren. Ibland tar lokala krigsherrar över distribu-

tionen och får en välkommen, ofta nödvändig, förstärkning av sina förråd. Det är miljon för de nya krigen. Krig utan klara motiv, krig som berikar några få på flertalets bekostnad.

De nya krigen kan ha formella orsaker: religiösa, etniska eller politiska, men ju längre de varar, desto mer självgående blir de. Krigsherrarnas rövarband fylls på med marginaliserade ungdomar som indoktrineras, brutaliseras och får en summarisk soldatutbildning. Kriget föder – som man sade på 30-åriga krigets tid – sig självt. Vilket i klartext betyder att civilbefolkningen utplundras. Finns det bara något att slåss om, som diamanter, olja eller andra naturrikedomar, då kan krigsoperationerna bli mycket lukrativa för ledarna. I fattiga områden får man lita till narkotikaproduktion och människohandel.

Rekrutering av barnsoldater

Barnsoldater finns i både reguljära och irreguljära förband. Många länder, t.ex. England och USA, tar emot rekruter under 18 år. Barnsoldater förekommer eller har förekommit i Guatemala, Mexiko, Nicaragua, Paraguay, Peru, Columbia, Libanon, Palestina, Tjejenien, Dagestan, Kosovo, Kurdistan (PKK), Pakistan, Sri Lanka (Tamilska Tigrar), Laos, Kambodja, Myanmar (Burma), Thailand, Angola, Moçambique, Liberia, Sierra Leone, Elfenbenskusten, Kongo, Uganda, Sudan, Etiopien, Eritrea m fl. Under Iran-Irakkriget hetsades tiotusentals fanatiska iranska barn och tonåringar fram i attacker och mejades ned som omogen säd av irakiska kulsprutor och attackhelikoptrar. Vid ett enda tillfälle räknade irakierna mer än 20 000 stupade – många i tolvårsåldern. "Självordbataljonerna" var Khomeini-diktaturens effektivaste vapen och saknar historiska paralleller. Mortaliteten var 90 % och få överlevde sin första dag i strid.

Barnsoldaterna kom mest från fattiga byar och slumfamiljer. Prästerna garanterade att döden på slagfältet innebar direkttransport till paradiset fröjder. Som tecken på utvaldhet bar de en plastnyckel till himmelrikets port runt halsen. De dödade barnens familjer fick ett martyrcertifikat som gav social prestige och ekonomiska förmåner. Khomeinis makabra barnbataljoner inledde epidemin av självordsterrorism.

Myanmar (Burma) anses ha världsrekord i antal barnsoldater. Sammanlagt 50 000 tjänstgör i regeringsstyrkorna och i ett 30-tal oppositionsgrupper. En del annämler sig frivilligt, andra tvångsrekruterar. Varje by eller distrikt måste leverera soldater till krigsmakten. Maktbarnarna tar helst ut fattiga, föräldralösa och gatubarn. Bristfällig åldersregistrering gör det enklare att skicka minderåriga i fält. Barnen behandlas ofta brutalt; de används som mänskliga sköldar och tvingas minroja genom att sopa vägar med grenar. Flickor exploateras sexuellt. En bisarr grupp på rebellisdan var "God's Army" – mestadels barn – ledd av två karismatiska tolvåringar, tvillingarna Johnny och Luther Htoos. Guds-armé intog bl.a. ett sjukhus i Thailand och höll 700 personer som gisslan. Säkerhetsstyrkor befriade sjukhuset, tillfångatog de livsfarliga bröderna och återbördade dem till skolbanken och föräldrarna.

I norra Uganda härskar "the Lord's Resistance Army" (LRA) sedan nära 20 år. LRA har fyllt leden med tiotusentals kidnappade minderåriga. Dessa blir rebellernas trålar och flickorna blir sexslavar. Rekruter initieras genom att under dödsnot delta i stympande och dödande av anhöriga eller barnsoldater som försökt rymma. LRA är berömt för ohyggliga lemlestningar och rituallmord. I en strid piskas nybörjarna fram i första ledet mot fiendens eld. En miljon ugandier är på flykt undan Herrrens Motståndsansamné. Att de korrupperade och ineffektiva regeringsstyrkorna ännu inte lyckats besegra denna barnarmé säger något om tillståndet i stora delar av Afrika. LRA är en religiöst inspirerad sekt ledd av Joseph Kony, som i sin tur lyder Den Hellige Ande. Grundidén är att Uganda skall styras som en Gudsstat enligt de tio budorden. Cyklar ses exempelvis som djävulens påfund och den som ertappas cyklande får fötterna avhugna.

Barnsoldatsfenomenet

Barn är – enligt FN – personer under 18 år. Från och med andra världskriget har civilbefolkningen, såväl vuxna som barn, i allt större utsträckning blivit krigens passiva offer. Att barn aktivt deltar i krig är dock relativt nytt. Enligt FN:s bedömning finns det ca. 300 000 barnsoldater. De deltar i 75% av världens väpnade konflikter. Oftast är de tonåringar, men man kan påträffa rekruter

ända ner i sjuårsåldern. De flesta är pojkar, men flicksoldater förekommer, framför allt bland de "familjska tigrarna".

Barnsoldater används till olika uppgifter; dels sätts de på dödliga uppdrag som minröjning med fötterna, självmordsbombande eller hopplösa frontalattacker, dels används de som sabotörer, vaktposter, spioner, budbärare och betjänter.

En förutsättning för barnsoldaterna är de lätta och effektiva automatkarbiner som kom i bruk efter andra världskriget. 550 miljoner skjutvapen flyter omkring i världen. De vanligaste är AK 47:or (Automat Kalashnikov), robusta men lätta vapen, som en tioåring kan hantera. I Afrika betingar en kalashnikov bara några dollar och ett gäng haschberusade ungdomar med AK 47:or i händerna har samma eldkraft som ett av Napoleons regementen. Barnsoldater ställer soldater från andra kulturer inför moraliska problem. Det blir svårt för en svensk FN-soldat att skjuta ner en tolvårig flicka, även om hon är beväpnad. De vapen som står för dödadet i tredje världen är inte moderna, sofstikerade vapensystem utan konventionella skjutvapen, granater och minor.

Många barn tvingas bli soldater, men fler anmäler sig frivilligt. Barnens tillvaro är miserabel i många fattiga länder. I Afrika har AIDS, inbördeskrig och folkmord gjort hundratusentals barn föräldralösa, ofta utan någon som helst hjälp från korrupta, ineffektiva och likgiltiga statsledningar. Chansen till överlevnad ökar i ett beväpnat band och gruppen ersätter familjen. Ungdomarna vinner respekt och makt, något de dittills inte haft.

I exemplet Liberia som antagligen är relevant för stora delar av Afrika har krigets kaos öppnat karriärmöjligheter för unga män som under fredliga förhållanden skulle befunna sig i samhällets botten. Under normala förhållanden tvingas barn arbeta tidigt och hårt, aga utdelas flitigt. Samhället är gerontokratiskt d v s gubbstyrt. Kriget vänder upp och ned på denna ordning och en tidigare maktlös tonåring kan beväpnad med en AK 47 göra en social komekariär. Vapnet fungerar som kreditkort så länge det finns något att röva. Den nyvunna rikedommen demonstreras genom ostentativa gester som att tvätta de mystulna bilarna i öl i ett land där flertalet inte har råd att köpa en flaska öl. Soldatstatus innebär också tillgång till flickor och "respekt". Våld är helt en-

kelt en teknik för att skaffa sig makt. För att behålla sin prekära position måste man vara beredd att utöva mera våld. Högst status har de som har ett rykte för extrem grymhet gärna i kombination med magiska krafter.

Barn och ungdomar är billiga i drift, lättpåverkade och mer riskbenägna än vuxna. Dessa egenskaper gör dem attraktiva för krigsherrarna. Barnen dresseras till soldater med massiv propaganda i kombination med godtyckligt våld. Kidnappade barn kan tvingas tortera eller mörda närliggande, t.o.m. sina egna föräldrar. Syftet är att bryta ned barnen till ledarnas viljelösa redskap. Lättrörliga grupper på 30-40 barnsoldater, ledna av några vuxna, används för attacker på civila eller små flentliga grupper. Är de civila oöväpnade kan det urarta till massaker.

Barnsoldatfenomenet är alltså något nytt under solen. Det strider mot de spegler som mer eller mindre explicit präglat de senaste 4 000 årens krigsföring. Dessutom är det i flagrant motsättning till ett antal internationella och nationella fördrag och lagar. Orsakerna till den olustiga företeelsen är bl a social upplösning p g a krig & inbördeskrig, svält, extrem fattigdom och epidemier som AIDS, vapenuveckling som gör barn funktionella i krig samt den ökade förekomsten av statskollaps – i stora delar av världen existerar stater bara som en kartografisk fiktion. Clausewitz värld där preussiskt välorganiserade stater försöker förinta varandras krigsmaskiner (politikens förlängda arm) för att uppnå väldefinierade geopolitiska mål är en alltnär ovanlig företeelse. Den återstående stormakten USA inriktar sig på superteknologiska informationskrig och kirurgisk våldsprecision medan de verkliga krigen antas allt mer medeltida karaktär.

Krig mellan stater är sällsynta men för inbördeskrig råder högkonjunktur. Den tidigmoderna våldsprocess som skapade dagens europeiska statssystem innebär att den centralistiska statsledningen slog ned allt internt motstånd och skaffade sig våldsmonopol. Konsekvensen blev relativt frid inom nationens gränser och ökad och ökad tendens till aggression mot angränsade stater. I dag är tendensen den motsatta. Många postkoloniala statsbildningar tenderar att upplösas i sina etniska, religiösa etc. beståndsdelar.

Libanon är ett typexempel – i 15 år (1975-1989) slogs alla mot alla: kristna, druser, palestinier, sunnimuslimmer, shiamuslimmer assisterade av syrier och israeler. Ca 150 000 dog och den nu rådande freden bör nog betraktas som en bräcklig vapenvila. Ett annat exempel är Myanmar (Burma) där den diktatoriska regimen i olika omgångar kämpat mot 30 olika beväpnade gerillarörelser som behärskar olika delar av territoriet.

Den globala tendensen till anarki i tredje världen öppnar närringsrika nischer för skrupelfria entreprenörer i våldsbranschen och därmed barnsoldater som till skillnad från professionella legosoldater är billiga både i anskaffning och drift. Denna typ av krig har sällan några klara krigsmål utan blir en födkrok för allsköns löst folk utan tillgång till alternativa sysselsättningar. Krigsherrarna och deras underhuggare som kan berika sig på diamanter, guld, olja, vapen, droger och människohandel har inget intresse av fred, vilket gör att dessa konflikter kan dra ut i årtionden. För vissa grupper blir krig helt enkelt den naturliga och föredragna livsformen.

Vem är barnsoldat?

Ordet barnsoldat tenderar att ge sentimentala associationer. För humanitära organisationer och västerländska medier står ordet barn för värnlösa offer. Före detta barnsoldater berättar på intrycket genom att – begripligt nog – berätta hur de tvingats bli soldater. Dessutom säljer pressfoton bättre ju mindre parveln är som kånkar på "Kalashnikov". De stridande är oftast tonåringar, men de använder småbarn som bösparare i stridspauserna, då fotografierna kan ta bilder utan större risker.

Ur rättssteoretisk synpunkt kanske det är motiverat att klassa alla under 18 som "barn", men det ger en missvisande bild av mognadsprocessen. En svensk sjuttonåring vill nog inte bli betraktad som "barn".

Att barnsoldaterna är testosteronstunta tonåringar, utan yrkes-soldatens disciplin har lett till grymheter, utmärkande för krig där barnsoldater deltar. Sexuella övergrepp förekommer förvisso i krig, men där irreguljära tonårsband härjar är bestialiteter en terrorstrategi.

Uniformer – och det kan vara allt från rosa badrockar, duschmössor, blonda peruker och brudklänningar till T-shirts och solglasögon – är ingen garanti för korrekt soldatbeteende. AK 47: an kompletteras med freestyle och mobiltelefon. Soldaternas "nom de guerre" säger en del om mentaliteten: Captain Double Trouble, Major Rambo, Colonel Hitler och General Butt Naked. Befordran hänger inte på tjänstear utan mer på våghalsighet och spektakulär grymhet. Man gör sig osårbar med magiska riter och skyddande amuletter. Illusionen förstärks med olika droger. En krigskorrespondent beskrev kriget i Liberia som "Ett vansinnigt party där de unga soldaterna är höga på knark och voodoo".

Inbördeskrigen leder till allmänt kaos i redan förut dåligt organiserade stater. Ingen skillnad görs på militärt och civilt. I allas kamp mot alla har man större chans att överleva i en väpnad grupp. Kriget ger ungdomen en chans till revolt mot samhällets rangordning. Tonårskillar med kalashnikov är inte längre parias, de får status och tar vad de vill ha av varor och flickor. Våld ger makt och flickorna söker skydd hos machosoldater eller i krigsherrars harem. För den framgångsrike soldaten är freden en katastrof. Det är en skjuts tillbaka till samhällets bottenskikt, nu med krigets illgärningar i bagaget.

Ju tidigare en barnsoldat enrollerats och ju längre han deltagit i våldet, desto svårare blir hans anpassning till fred. Enligt psykologiska teorier är extrem våldsbenägenhet resultatet av en brutaliseringsprocess i ett antal stadier, typiska för barnsoldatens miljö. Skolor och yrkesutbildning anses vara det bästa sättet att inlemmas i samhället, men barnsoldaternas länder har oftast skyhögt arbetslöshet.

Skall barnsoldater som begått horribla grymheter ställas inför rätta? Den som fått armarna avhuggna av en drogad 17-åring kanske inte betraktar händelsen som ett utslag av ungdomligt oförstånd.

Litteratur:

- Barnsoldater / Rädda Barnen och Röda Korset, Stockholm 1994.
 Brett, R., *Children: the invisible soldiers*, Stockholm 1998.
 Cohn, I., *Child soldiers: the role of children in armed conflict*, Oxford 1994.
 Haggström, H., *Barnen – de osynliga soldaterna*, Stockholm 2001.
 Ketetsi, C., *Child soldier : fighting for my life*, Bellevue 2002.
 Machel, G., *The impact of war on children : a review of progress since 1996*
UN report on the impact of armed conflicts on children, London 2001.
 "My gun was as tall as me" : *child soldiers in Burma*, New York 2002.
 Raymond, A., *Children in war*, New York 2000.
 Utas, M., *Sweet battlefields : youth and the Liberian Civil War*, Uppsala 2003.

Mina möten med barnsoldater

Anders Johansson

När jag hade pratat med Keita en stund, brast han plötsligt ut i tårar och sade: "Jag vet inte vad jag skall göra, jag har inga föräldrar eller syskon kvar i livet och de som överlevde rebellernas attacker i min hemby tror att jag fortfarande är med dem och krigar ute i bushen. Jag drömmer mardrömmar om allt det hemska jag har varit med om och jag vet inte om jag kan återvända hem. Det enda jag kan är att vara soldat, men nu vill jag lära mig ett arbete, fortsätta att leva och försöka komma tillbaka hem igen..."

Det var den femtonåriga pojken Keita Vandi som berättade för mig om sina tre år som kidnappad barnsoldat i inbördeskrigets Sierra Leone, ett krig som under tio års tid kostade närmare 200 000 människor livet. Inbördeskriget mellan regeringen och rebellrörelsen Revolutionära förnade fronten (RUF) kännetecknades av allvarliga övergrepp såsom användande av barnsoldater, stympningar och våldtäkt.

Detta är en berättelse om det stöd som Försvarsmakten och dess Internationella Center, SWEDINT, gav organisationen Rädda Barnen åren 1999 och 2000 med syftet att genomföra utbildning av afrikanska militära instruktörer i grundläggande mänskliga rättigheter och folkrätt. Man ville även uppmärksamma barnens rättigheter i samhället och deras utsatta situation i konflikt och krig.

Denna berättelse beskriver mina personliga erfarenheter med bakgrundshistorik och utbildning under temat "Child Rights and child protection before, during and after conflict – The good Soldier" som genomfördes i Uganda och Elfenbenskusten 1999-2000. Berättelsen beskriver också den intressanta utvecklingen